

**VINCO KUDIRKOS TAUTIŠKA GIESMĖ IR VYDŪNO LIETUVIŲ GIESMĖ: DU
LIETUVOS HIMNO VARIANTAI**

Sugretinus dvi toje pačioje tilžiškėje O.v.Mauderodės spaustuvėje išspausdintas giesmes – vieną sukurtą 1898 m., kitą – 1909 m. – Vinco Kudirkos „Tautiška giesmė“ ir Vydūno (Vilhelmo Storosto) „Lietuvių giesmė“, – krinta į akis gana ryškus jų panašumas. Visų pirma, jos abi „himniškos“, skirtos ne lengvam pasidainavimui, o iškilmingam giedojimui. Jose šlovinamos vertybės yra tokios, kuriomis, kaip atrodė jų autoriams, turėtų vadovautis savimonės nepraradusi, gyva ir veikianti tauta. Ne koks nors luomas, organizacija, konfesinė bendruomenė, o tauta. Tos vertybės, aišku, turi būti tokios, kurios išreikštų tautos ryžtą bent stengtis pagal jas gyventi ar siekti kaip idealų, mobilizuoti tautą tam siekimui. V. Kudirkos „Tautiška giesmė“ pirmiausia buvo paskelbta kaip proginis kūrinys „Varpo“ dešimtmečiui paminėti [1], tačiau ji tapo iš pradžių tautos, o vėliau – ir valstybės himnu. Jos gimimą įkvėpė noras kviesti vieningam tautos stiprinimo darbui nelabai vieningai tada besireiškusias šviesuomenės pajėgas. Reikėjo byloti apie tai, kas tas pajėgas konsoliduotų, mobilizuotų tam, kad pabudusi tauta nei permainų skersvėjuos nepasimestų, neprarastų savasties nei užsisklęstų senųjų tradicijų, besipriešinančių naujovėms, rate. „Tautiška giesmė“ labai koncentruotai ir taikliai išreiškė tuos siekius ir idealus, kuriems puoselėti buvo skirtas pats „Varpas“.

Kaip žinome, tautos himnu ši giesmė tapo ne iš karto ir nebuvo vienintelis kūrinys juo galėjęs tapti. Tarp pretendentų į tautos himną buvo tokie didelio populiarumo susilaukę XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje atsiradę kūriniai kaip Antano Baranausko „Tu Lietuva, tu mieliausia mūsų motinėle“, Maironio (žodžiai) ir Česlovo Sasnausko (muzika) „Jau slavai sukilo“, „Kur bėga Šešupė“, Maironio ir Juozo Naujaliao „Užtrauksim naują giesmę“, Georgo Sauerweino ir Stasio Šimkaus „Lietuvininkai mes esam gimę“. V. Kudirkos „Tautiška giesmė“ šiuos kūrinius, nors ir ne vienu ypu, nurungė dėl ypač taiklaus vertybinių akcentų sudėliojimo bei dėl labai lakoniškomis priemonėmis pasiektos emocinės ir intelektualinės įtaigos. Tai, kas joje pasakyta, atrodė, veržėsi iš pačių kiekvieno tautiškaite atsibudusio lietuvio sielos gelmių. „Ir nenuostabu, kad ji lietuvius sužavėjo ir tebežavi ne tiek savo melodija, kiek minties gilumu ir kilniomis idėjomis, kurios, galima sakyti, yra amžinos“, – taip „Tautiškos giesmės“ įtaigos galią apibūdino V. Kudirkos biografas Aleksandras Merkelis [3, 307]

Ši giesmė ne tik konstatavo tautos nubudimą ir ją aktyvino, ne tik ragino lietuvi likti lietuviu, ne tik kreipė jo žvilgsnį į praeities didybę bei gimtos šalies grožį ir taip žadino meilę tėvynei Lietuvai. Ji kartu kvietė tautietį aktyviai veikti, kurti naują Lietuvą, besirūpinančią dvasine ir materialine žmogaus gerove, galinčią įsikomponuoti į besikeičiantį dinamišką pasaulį bei prisidėti prie tos kaitos. Pamatinė tos kūrybos sąlyga – tautos susitelkimas, vienybė. Toji vienybė buvo suvokta ir kaip svarbiausioji galia tautai siekiant laisvės. Nors atvirai apie tą laisvę „Tautiškoje giesmėje“ nieko nepasakyta, tačiau jos siekis yra suprantamas tarsi savaime, nes tas vertybes, apie kurias kalbama, visa galia tegali puoselėti tik laisva tauta. Minėtojo A. Merkelio teigimu, „Vincas Kudirka, žadindamas lietuvių tautinę sąmonę, keldamas juos iš priespaudos ir paniekos, ugdydamas jų kūrybos galias ir polėkius, vedė tautą į laisvę ir brandino ją amžinybei“ [3, 307]. Tautos kelyje į laisvę „Tautiška giesmė“ labiausiai ir įkvėpė.

Labiausiai išgarsėjusi po jos atlikimo Didžiajame Vilniaus Seime 1909 m. gruodžio 3 d., „Tautiška giesmė“ paplito po visą Lietuvą ir buvo giedama visuose iškilmingesniuose lietuvių susibūrimuose, tokiu būdu tapdama faktiškuoju tautos himnu. Po pusmečio nuo jos atlikimo Vilniaus Seime ji nuskambėjo ir Mažojoje Lietuvoje. 1910 m. liepos 10 d. Tilžėje buvo švenčiama „Birutės“ draugijos 25-mečio ir Žalgirio mūšio 500-ųjų metinių sukaktys. Šios draugijos choras tada atliko ne tik „Tautišką giesmę“, bet ir vėliau himnu pasirinkti siūlytą G. Sauerweino ir S. Šimkaus giesmę „Lietuvainikai mes esam gimę“ [4]. Ši tapo faktiškuoju Mažosios Lietuvos himnu.

„Tautiška giesmė“ nebuvo dažna mažlietuvių rengiamų švenčių ar koncertų repertuare. „Birutės“ choras ją bus dar atlikęs vieną kitą kartą – ir tiek. Minėtame repertuare nuo 1895 m. nuolat skambėdavo kiti muzikiniai V. Kudirkos kūriniai – šio choro atliekamos dainos iš pirmosios rinkinio „Kanklės“ dalies [6, 69] bei polkos, valsai, mazurkos, atliekami Tilžės dragūnų orkestro [4]. Tačiau nuo 1909 m. pradžios įvairiose Mažosios Lietuvos vietose rengiamų švenčių ar koncertų metu beveik nuolatos ima skambėti kita – „Lietuvių giesmė“, - daug kuo primenanti „Tautišką giesmę“. Ją atlikdavo nuo 1895 m. gyvuojančios, labai aktyviai kultūriname Mažosios Lietuvos gyvenime besireiškiančios Tilžės lietuvių giedotojų draugijos choras. Tos giesmės žodžių autorius – šios draugijos vadovas, režisierius ir dirigentas, rašytojas ir filosofas Vydūnas. Beje jis dirigavo ir minėtajam „Birutės“ chorui, pats yra jam parinkęs V. Kudirkos dainų. „Lietuvių giesmės“ muzikos autorystė - šiek tiek mįslinga. 1909 m. rudenį išleistame savo sudarytame dainų rinkinyje „Lietuvos varpeliai“ apie giesmę Vydūnas pasako, kad ji parašyta mišriam chorui. Muzikos autoriaus nenurodo [5, 2]. Pirmą kartą ji buvo atlikta

1909 m. vasario 21 d. Tilžėje vykusioje „Žieminėje lietuvių šventėje“. Šventės programoje nurodoma, kad žodžiai yra Vd., t. y. Vydūno, o „4 balsams pritaisė Ismer“ [4]. Kaip melodijos autorius Ismer nurodomas dar kelių renginių programose. Šiuo pseudonimu bus buvęs pažymėtas Vydūno talkininkas Elko karališkosios muzikos mokyklos mokytojas Karlas Janzas. Kaip „Lietuvių giesmės“ muzikos autorius K. Janzas nurodomas 1910 m. liepos 24 d. Tilžėje ir rugsėjo 18 d. Klaipėdoje vykusių koncertų programose. Kitose Tilžės lietuvių giedotojų draugijos rengtų švenčių ir koncertų programose (kaip ir „Lietuvos varpeliuose“) prie šios giesmės muzikos autorius nenurodomas [4]. Prie visų kitų kūrinių visais atvejais autorystė nurodoma. Matyt, dėl šios giesmės melodijos komponavimo būta nesutarimų ar nesusipratimų, tad kūrinio muzikinė dalis taip ir liko su abejotina autoryste.

Šios giesmės giedojimu paprastai būdavo užbaigiamas renginys. Savąjį tautiškumą branginantys Prūsų lietuviai skirstydavosi tarsi sustiprėję dvasia, pakylėti, pasiryžę „garbėn kelti lietuviškumą“, o svarbiausia – jo neprarasti. Panašiai, keldama žmogaus dvasią, veikė ir V. Kudirkos „Tautiška giesmė“. Abi giesmės panašiai sukonstruotos – talpios ir lakoniškos, akcentuojančios kelias pamatines vertybes, kuriomis turinti būti grįsta tautos būtis. Tos vertybės abiejose giesmėse didele dalimi sutampa. Tasai sutapimas bei panaši abiejų giesmių struktūra leidžia spėti, kad Vydūnas savąją giesmę kūrė nusižiūrėdamas į V. Kudirkos giesmę. Vydūno giesmė atsirado dešimtmečiu vėliau už V. Kudirkos giesmę. Tasai kūrimas nebuvo į akis krintantis pamėgdžiojimas. Tai, ką kalbėjo V. Kudirka, Vydūnas pasako visai kitaip ir tik taip, kaip jis gali pasakyti. Atpažinti, kad kalbama apie tą patį, galima tik atidžiai įsiklausius ar įsiskaičius. Atidesnis žvilgsnis gali fiksuoti ir kai kuriuos vertybinių akcentų skirtumus abiejose giesmėse.

Tad kaip atrodo tie sutapimai ir skirtumai?

Vertybių išdėstymo struktūra abiejose giesmėse skirtinga, todėl jų analogiškumas ne taip lengvai pastebimas. Tautinės tapatybės akcentą V. Kudirka išreiškia pradžios žodžiais „Lietuva, tėvyne mūsų“, Vydūnas irgi pradžioje – žodžiais „Mes, Lietuvos vaikai“. Tautinę savimone stiprinantį tautos ryšį su garbinga praeitimi išreiškiančius V. Kudirkos žodžius „<...> tu, didvyrių žeme, iš praeities tavo sūnūs te stiprybę semia“ atitiktų Vydūno frazė „Ir seksim probočius, į šviesą tikinčius“. V. Kudirkos dorovinį imperatyvą „Tegul tavo vaikai eina vien takais dorybės“ Vydūnas išreiškia dviem svariais žodžiais – „tvirta dora“. V. Kudirkos akcentuojamą nesavanaudišką žmogaus atsidavimą tautai ir savo viengėnių labui – „tegul dirba tavo naudai ir žmonių gėrybei“ Vydūnas nusako taip: „skaisčiu tikėjimu, galingu veikimu gyvensime ir šviesime iš bočių mylimą tėvynę Lietuvą“. Pozityvistinio atspalvio šviesos ir tiesos imperatyvas išreiškiamas V. Kudirkos posmu:

„Tegul saulė Lietuvoj tamsumas prašalina. / Ir šviesa, ir tiesa mūs žingsnius telydi“. Vydūnas tam imperatyvui suteikia religinį atspalvį ir jį pasako taip: „Ir seksim probočius, į šviesą tikinčius. / Akis šviesop, širdis Dievop. / Gražiai nušvis visa tėvynė Lietuva“. Tėvynės meilę nusakančius V. Kudirkos žodžius „Tegul meilė Lietuvos dega mūsų širdyse“ turėtų atitikti Vydūno žodžiai „O meilė, ką yra pati aukšta šviesa, lai šventina ir laimina visus ir Lietuvą, tėvynę Lietuvą“. Abiejų giesmių autoriams ypatingai svarbi vertybė yra tautos vienybė, apie kurią kiekvienas pasako irgi savaip. V. Kudirka: „Vardan tos Lietuvos vienybė težydi“. Vydūnas: „Mes, Lietuvos vaikai, stovėsime vieniširdžiai <...> rankoj ranka, visi už Lietuvą, tėvynę Lietuvą“.

Minėjome, kad A. Merkelis V. Kudirkos veikimą apibūdino kaip tautos brandinimą amžinybei. Tos amžinybės dvelksmas jaučiamas ir abiejose giesmėse. Vydūno veikla irgi ištiesai yra skirta tautą brandinti amžinybei, ugdyti joje tai, kas ją artintų prie Dievo. Šis tautos prie Dievo artinimo motyvas yra ryškus Vydūno giesmėje, tačiau jo nesigirdi V. Kudirkos kūrinyje. Tuo šios giesmės kiek ryškiau ir skiriasi. V. Kudirkos ir Vydūno pozicijos religijos atžvilgiu nesutapo, ir tai atsispindėjo tiek jų veikloje, tiek kūryboje. Abiejų giesmės tajį nesutapimą taip pat fiksuoja. V. Kudirka nedeklaravo savo religingumo ir visoje savo raiškoje stengėsi būti jos atžvilgiu indiferentiškas. Todėl ir „Tautiškoje giesmėje“ nepaminimas Dievo vardas, o tautos likimas nesiejamas su jo malone. Tautos stiprybė čia siejama su jos žmonių meile ir atsidavimu jai, dorumu, susitelkimu bendromis pastangomis kurti jos, kartu ir savo pačių žinojimu ir teisingumu grįstą gerovę. Čia galime įžvelgti pozityvistinio V. Kudirkos nusiteikimo atspindį. Vydūnui žmogaus ir tautos ryšys, jų sąveika taip pat yra ypatingos svarbos dalykai, tačiau tą svarbą Vydūnas pasaulėžiūriškai grindžia kitaip negu V. Kudirka. Sąsajas su tauta nutraukiantis žmogus, anot Vydūno, iškrypsta iš natūralaus prigimimo sąlygoto savo dvasinės raidos kelio, todėl netenką daugelio sveikai ir harmoningai asmenybei būdingų savybių ir galių – mąstymo skaidrumo, tauraus dorovingumo, nuoširdumo, meilės artimam ir pan., t. y. sumenkiną savo žmoniškumo potencialą. O tautos ir žmogaus kelio tikslas –ėjimas Dievop. Teisingai tuo keliu einant sulaukiam paties Dievo palaiminimo ir pagalbos. Dievas Vydūno yra traktuojamas pagal indiškąjį vedantizmą – panenteistiškai, kaip visaapimantis dvasinis Absoliutas, iš kurio visa atsirado ir į kurį visa grįžta. Todėl ir „Lietuvių giesmėje“ jaučiama, jog tautos būtis yra susieta su taip suprasto Dievo valia. Būdamas absoliučia meile, „pačia aukšta šviesa“, kurioje viskas esti, Dievas gali „šventinti ir laiminti visus ir Lietuvą“, reikia tik to laiminimo nusipelnyti. Į tai, į tikėjimo gaivinimą, turinčios būti nukreiptos tautos žmonių pastangos – „akis šviesop, širdis Dievop, skaisčiu tikėjimu, galingu veikimu gyvensime ir šviesime iš bočių mylimą tėvynę Lietuvą“.

Savo giesmėje Vydūnas, pasitelkdamas Dievą, neakcentuoja savaiminės, vien tik pamaldumu pelnomos jo malonės žmogui ir tautai. Kaip ir V. Kudirka, Vydūnas iškelia paties žmogaus pastangų, veikimo, darbo, doros lemiamą vaidmenį savo ir visos tautos dvasinei ir materialinei gerovei siekti – „tegul dirba tavo naudai ir žmonių gerovei“ (V. Kudirka), „galingu veikimu gyvensime ir puošime tėvynę Lietuvą“ (Vydūnas). Tik Vydūnui atrodo, jog nuoširdžios paties žmogaus pastangos bus palaimintos ir „pačios aukštos šviesos“, t. y. Dievo. V. Kudirka tokio palaiminimo lūkesčio nedeklaruoja.

V. Kudirkos „Tautiškos giesmės“ linkėjimai lydi ir šiandien mūs žingsnius ir nėra nė vienos iš tuose linkėjimuose įvardintų vertybių, kurios nebereikėtų siekti. Tame poreikyje siekti, matyt, ir yra tautos gyvumo ir kelio amžinybėn slėpinys. Vydūnas regi ir to kelio svarbiausiąjį tikslą – „pačią aukštą šviesą“, kurią einančiajai tautai reikia išvysti. Tuo regėjimu jis tarsi sukonkretina didžiojo varpininko pasakytų žodžių „ir šviesa“ prasmę.

Pažymėtina, kad Vydūno „Lietuvių giesmė“ savo struktūra, minties talpumu, bei akcentuojamomis vertybėmis, jų apibendrinimu V. Kudirkos „Tautiška giesmė“ yra daug artimesnė negu į tautos himną „kandidatavęs“ G. Sauerweino ir S. Šimkaus kūrinys „Lietuviniškai mes esam gimę“, nors šis ir buvo labiau už Vydūno kūrinį paplitęs. Taip, matyt, atsitiko dėl to, kad Vydūno „Lietuvių giesmė“ suskambo gerokai vėliau už pastarąją ir Didžioji Lietuva jos jau „nebeprisigavo“. Nuo 1988 m. „Lietuvių giesmė“ skamba kaip Vydūno draugijos himnas.

NUORODOS

1. Tautiška giesmė. Gaidą ir žodžius sudėstė V. K. [Vincas KUDIRKA]. *Varpas*, 1898, nr. 6, p. 95.
2. KUDIRKA, Vincas. *Raštai*. T. 1. Vilnius: Vaga, 1989, p. 716.
3. MERKELIS, Aleksandras. *Didysis varpininkas Vincas Kudirka*. Chicago, Illinois: Akademinio Skautų Sąjūdžio Vydūno Jaunimo Fondas, 1989, p. 416.
4. *Tilžės Lietuvių giedotojų draugijos Lietuvių švenčių programos*. Lietuvos muzikos, teatro ir kino muziejaus archyvas. A. 1123. Tilžės Lietuvių giedotojų draugijos fondas.
5. VYDŪNAS. *Lietuvos varpeliai*. Tilžė: Rūta, 1909, p. 48.
6. VYDŪNAS. Tautinė mano amžiaus veikla. *Aukuras*. Klaipėda, 1937, p. 68–74.